

Дзина М.А.

УДК 338.242.009.12:664.69

ПЕРЕДУМОВИ ОЦІНКИ ЯКОСТІ РЕЗЕРВІВ КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Актуальність. Перш ніж оцінювати будь-який об'єкт, необхідно визначитись, якою інформацією необхідно володіти та за якими критеріями здійснювати оцінювання об'єкту що досліджується. На сьогодні існує багато джерел інформації, які не завжди є достовірними та адекватними відносно проблеми що вирішується. Тому акцент у нашому випадку робиться на вторинну інформацію, яка є адекватною та релевантною щодо визначення рівня якості резервів конкурентоспроможності діяльності промислового підприємства, але для цього необхідно напевно знати на скільки об'єкт є вимірювальним за якісними та кількісними характеристиками. Дослідження цих питань визначають актуальність нашого дослідження, а пошук нових підходів, способів та методів оцінки дають можливість запропонувати таку методику, яка б відповідала сучасним вимогам ринкової економіки та вирішувала проблеми діяльності промислового підприємства в системах різного порядку.

Аналіз публікацій. У вирішенні проблем оцінки якості резервів конкурентоспроможності діяльності промислового підприємства прямо або побічно приймали участь такі вітчизняні учені А. Е. Воронкова [1], І. З. Должанський, Т. О. Загорна [2], Н. Я. Калужнова [3], Л. С. Шевченко [7], В. М. Ячменьова [5, 8], Р. А. Корнченко [6], М. С. Федоркіна [7] та ін., а також іноземні учені І. Ансофф, Т. Коно, Х. Мазе, Р. С. Хеймани [9] і ін. Вони висувають різне бачення проблем вибору інформації, її класифікації, розглядають різноманітні концепції вдосконалення управління підприємствами в умовах ринкової економіки з урахуванням чинників конкурентної боротьби.

Метою нашого дослідження є визначення основних принципів кваліметричної оцінки якості резервів конкурентоспроможності. Встановити джерела інформації необхідної для оцінки.

Визначимо основні принципи і завдання кваліметричної оцінки резервів конкурентоспроможності промислового підприємства, на підставі чого надалі розробимо методику оцінки якості резервів конкурентоспроможності підприємства:

За допомогою кваліметричної оцінки особа, яка ухвалює управлінське рішення, повинна отримати максимально можливий достовірний результат, що є підставою для ухвалення управлінського рішення. У даному випадку ми не спостерігаємо проблеми розбіжності інтересів, які виявляються при оцінці якості товарної продукції, – керівництво підприємства завжди зацікавлене в підвищенні якості резервів конкурентоспроможності підприємства.

На відміну від кваліметричної оцінки якості продукції, при оцінці якості резервів конкурентоспроможності немає чіткого еталону для порівняння, але існує таке поняття, як "умовне еталонне значення" або побудова образу. Абсолютні значення окремих показників якості ще не характеризують якість, не є оцінювальними. Для кількісної оцінки якості, в даному випадку, необхідно знати "умовно еталонне значення" цих показників.

Показник будь-якого рівня узагальнення, окрім найнижчого (початкового, тобто вхідної інформації) рівня, зумовлюється відповідними показниками попереднього ієрархічного рівня.

Під найнижчим ієрархічним рівнем показників слід розуміти одиничні показники простих властивостей, що формують якість. Вищий ієрархічний рівень складають узагальнені показники якості. Показником якості вищого ієрархічного рівня є інтегральний показник.

При використанні даного методу всі різномірні показники властивостей мають бути перетворені або приведені до зіставного виду.

При визначенні комплексного показника якості кожен показник окремої властивості має бути скорегований його ваговим коефіцієнтом.

Якість цілого об'єкту оцінки (резервів матеріальних і нематеріальних ресурсів) підприємства обумовлена якістю його складових частин (характеристик).

Оцінюванню рівня якості резервів конкурентоспроможності промислового підприємства повинен передувати вибір показників якості, на підставі яких здійснюватиметься оцінювання. Такий вибір може бути здійснений тільки експертним методом, тобто заснованим на використанні відомостей і думок експертів. Експертні методи самостійно застосовуються для вирішення таких завдань:

- оцінювання показників на основі наявних знань, що стосуються діяльності даного підприємства, його резервів нематеріальних ресурсів, методики експертного оцінювання;
- визначення номенклатури показників;
- визначення вагових коефіцієнтів для показників;
- визначення "умовно еталонних" значень для оцінюваних показників.

Серед основних методів визначення параметрів вагомості необхідно відзначити такі: граничних і номінальних значень; еквівалентних співвідношень; імовірнісний; експертний. Кожен з перерахованих методів має свої особливості, переваги та недоліки. Усі вказані методи визначення параметрів вагомості показників якості використовуються вкрай рідко, це пов'язано з тими недоліками, які їм притаманні. Для оцінки об'єкта в ринкових умовах (коли потрібна оцінка на підставі безлічі показників) вони тим більше непридатні для використання. Тому найбільш доцільним методом для вирішення завдань щодо оцінки якості залишається експертний метод. При експертному визначенні коефіцієнта вагомості показника якості найбільшого поширення набули методи переваги, оцінювання і зіставлення. Застосування експертних

методів для визначення вагових коефіцієнтів показників вимагає, в основному, дотримання правил і процедур, характерних для загального випадку використання експертних методів [4].

Зупинимо свою увагу на показниках, використаних при кваліметричній оцінці резервів конкурентоспроможності промислового підприємства. Джерелом даних показників буде інформація про резерви конкурентоспроможності конкретного підприємства (в нашому випадку машинобудівне), яка за своєю сутністю є економічною інформацією. Економічна інформація є одним з найважливіших різновидів інформації. Економічна інформація – це сукупність відомостей, що відображають соціально-економічні процеси і службові відносини і використовуються для управління цими процесами і колективом у виробничій і невиробничій сферах. Економічна інформація має ряд особливостей:

- Специфічність за формою уявлення і відображення у вигляді первинних і звідних документів;
- Об'ємність. Удосконалення управління супроводжується збільшенням супутніх потоків інформації;
- Специфічність за способами обробки. У процесі обробки переважають арифметичні й логічні операції.

Структурно-економічна інформація складається з показників, що є контрольованим параметром об'єкту управління. У свою чергу, показники формуються з сукупності реквізитів, тобто логічно нерозділених елементів показника, співвіднесених з певною властивістю об'єкта, що оцінюється.

Кожен показник складається з одного реквізита-підстави і одного або декількох реквізитів-ознак. Реквізит-підстава характеризує кількісну сторону об'єкта і визначає значення показника. Реквізит-ознака характеризує якісну сторону об'єкта і визначає найменування показника. Якість інформації можна визначити як сукупність властивостей, що обумовлюють можливість її використання для задоволення певних потреб. Можливість і ефективність використання інформації для управління обумовлюється такими її споживчими показниками якості, як репрезентативність, змістовність, повнота, доступність, актуальність, своєчасність, точність, стійкість, достовірність і цінність.

Репрезентативність інформації пов'язана з правильністю її відбору і формування з метою адекватного відображення заданих властивостей об'єкта.

Змістовність інформації визначається питомою семантичною ємкістю (коефіцієнтом змістовності), рівною відношенню кількості семантичної інформації до загального об'єму даних.

Повнота інформації означає, що вона містить мінімальний, але достатній для ухвалення правильного управлінського рішення зміст.

Доступність інформації – тобто інформація має бути зрозуміла для всіх членів цільової групи.

Актуальність інформації визначається ступенем зберігання цінності інформації для управління в момент її використання.

Своєчасність інформації визначається можливістю її використання при ухваленні управлінського рішення без порушення встановленої процедури і регламенту. Таким чином, своєчасною є інформація, що надходить на той або інший рівень управління не пізніше заздалегідь призначеного моменту часу.

Точність інформації визначається ступенем близькості параметра управління і дійсного значення цього параметра, що відображається інформацією.

Стійкість – це властивість інформації реагувати на зміну початкових даних, зберігаючи необхідну точність. Стійкість інформації, як і репрезентативність, обумовлена вибраною методикою її відбору і формування.

Достовірність інформації визначається її властивістю відображати реально існуючі об'єкти з необхідною точністю. Вимірюється достовірність інформації довірчою вірогідністю необхідної точності, тобто вірогідністю того, що значення параметра відрізняється від дійсного значення цього параметра в межах необхідної точності.

Нарешті, цінність інформації – це комплексний показник її якості, міра кількості інформації на прагматичному рівні.

На основі вищевикладеного визначимо вимоги, що висуваються до показників, необхідних для проведення кількісної оцінки якості резервів конкурентоспроможності підприємства:

Релевантність – це ступінь відповідності завданням, які покликаний вирішувати певний показник. Поняття це дещо суб'єктивне, оскільки одні й ті самі показники можуть здатися різним користувачам різними за релевантністю.

Доступність для сприйняття, тобто показники мають бути зрозумілими для осіб, що проводять оцінку. Відзначимо: складні комплексні показники можуть виявитися неприйнятними для широкого вживання, якщо вони не будуть спрощені, щоб стати зрозумілими для звичайної людини.

Обґрунтованість і легкість інтерпретації.

Адаптивність до нових ситуацій, тобто можливість використання показника при зміні чинників, що впливають на якість резервів конкурентоспроможності промислового підприємства.

Достовірність – показник повинен ґрунтуватися на реальних фактах (що не завжди означає високий ступінь точності).

Економічність – співвідношення витрат і вигод від доступу до даних, на основі яких розробляються показники, має бути розумним і не перетворювати процес оцінки на збитковий захід [1, 2, 4, 7, 9].

Будь-яке вимірювання або кількісне оцінювання чого-небудь здійснюється з використанням відповідних шкал. Шкала – це впорядкований ряд відміток, відповідних співвідношенню послідовних значень вимірюваних величин.

У кваліметрії шкала вимірювань є засобом адекватного зіставлення і визначення чисельних значень окремих властивостей і якостей різних об'єктів. Термін "шкала" походить від латинського слова "Scala", що в перекладі означає сходи. Шкалою вимірювань називають прийнятий за угодою порядок визначення і позначення всіляких проявів (значень) конкретної властивості (величини). Відповідно до логічної структури прояву властивостей, розрізняють п'ять основних типів шкал вимірювань: найменувань, порядку, інтервалів (різниць), стосунків і абсолютні шкали.

Шкала найменувань. Це найпростіші шкали, які відображають якісні (не кількісні) властивості. Їх елементи характеризуються тільки співвідношеннями еквівалентності (рівності) і схожості конкретних якісних проявів властивості. Ці шкали не мають нуля і одиниці вимірювань, у них відсутні відношення зіставлення типу "більше-менше". Непридатне поняття лінійності (або нелінійності). На шкалі найменувань не можна проводити арифметичні дії. Можливе застосування невизначеності результату вимірювань. Вимірювання зводиться до порівняння вимірюваного об'єкту з еталонним і вибору одного з них (або двох сусідніх), що співпадає з вимірюваним. Вимірювання в шкалах найменувань виконують частіше, ніж здається. Результати якісного аналізу – це вимірювання в шкалі найменувань.

Шкала порядку. Порівняння одного розміру з іншим за принципом "що більше" або "що краще" проводиться за шкалою порядку. Ці шкали принципово нелінійні. Тому вони не мають одиниць вимірювань, докладніша інформація, наскільки більше або в скільки разів краще, іноді не потрібна. Розстановка розмірів по мірі зростання або убування для отримання вимірювальної інформації за шкалою порядку називається ранжируванням. За шкалою порядку порівнюються між собою розміри, які залишаються самі невідомими. Результатом порівняння є ранжирувальний ряд.

Для полегшення вимірювань на шкалі порядку можна зафіксувати деякі опорні точки як "репери". Такі шкали називаються шкалами-реперами. Точкам шкал-реперів можуть бути проставлені цифри, так звані бали.

Недоліком шкал-реперів є невизначеність інтервалів між точками реперів. Тому бали не можна складати, віднімати, множити або ділити. Вимірювальна інформація, отримана за шкалою порядку, непридатна для математичної обробки. Неможливе і внесення до результату вимірювання поправки, бо якщо самі порівнювані розміри невідомі, то внесення поправки не вносить ясності.

Шкала інтервалів. Досконалішими в цьому відношенні є шкали інтервалів, складені із строго певних інтервалів. На шкалі інтервалів відкладається різниця між розмірами. Ця форма відображення величини вимірюваного є досконалішою, оскільки на шкалі інтервалів є умовні, але цілком визначені одиниці вимірювань, що дозволяє кількісно охарактеризувати співвідношення досліджуваних розмірів.

Шкала стосунків. Якщо в якості однієї з двох точок реперів вибрати таку, в якій розмір не приймається рівним нулю, а дорівнює нулю насправді, то за такою шкалою можна відлічувати абсолютне значення розміру і визначати в скільки разів один розмір більший чи менший іншого. Ця шкала називається шкалою стосунків. Шкала стосунків є найдосконалішою, найбільш інформативною. На ній визначені всі математичні дії: складання, віднімання, множення і ділення. Звідси витікає, що значення будь-яких розмірів на шкалі стосунків можна складати між собою, віднімати, перемножувати і ділити. Отже, можна визначити, наскільки або в скільки разів один розмір більший або менший іншого.

Абсолютні шкали. Вони мають всі властивості шкал стосунків. Одиниці абсолютних шкал природні, а не вибрані за угодою, але ці одиниці не мають розміру (рази, відсотки, долі, повні кути і т.д.). Одиниці величин, що описуються абсолютними, не є похідними одиницями СІ, оскільки за визначенням похідні одиниці не можуть бути безрозмірними [4].

У даній роботі буде використана шкала порядку – це оцінка вимірюваних показників експертами проводиться шляхом вибору одного числового балу з деякої сукупності чисел. Тобто, одиницею виміру є бал. Таким оцінкам передують побудова шкали вимірювань. При експертизі якості об'єкта найчастіше використовують бальні оцінки, які даються безпосередньо експертами або визначаються в результаті формалізації процесу оцінки. Шкала порядку в даному випадку є інструментом, за допомогою якого обрані експерти призначають конкретним показникам кількісні характеристики або на підставі вже наявних кількісних характеристик дають свою оцінку, що є основою для переведення показників в єдину систему вимірювання. Безпосереднє призначення бальних оцінок проводиться експертами незалежно один від одного або в процесі обговорення. Кількість балів у вживаній оцінній шкалі може бути різною. Для оцінки показників якості зазвичай використовують п'ятибальну, семибальну або десятибальну шкали.

Основною характеристикою шкали порядку є діапазон – кількість градацій, які включає шкала, тобто кількість оцінних точок. У той же час масштаб, тобто різниця між балами, що відповідають двом сусіднім градаціям, не має значення.

Число градацій вживаної шкали визначається виходячи з характеру вирішуваного завдання з урахуванням досвіду з оцінки якості аналогічних об'єктів, кількості експертів, що беруть участь в роботі, необхідної точності результату і можливостей якісного опису кількісних результатів [4].

Вибір варіанту використовуваної шкали здійснюється робочою групою експертів, на підставі чого вони дають свою бальну оцінку якості продукції. Робоча група повинна враховувати особливості оцінюваного об'єкту. Визначення переліку операцій, які мають бути виконані експертами, відбувається виходячи з цілей оцінювання, наявної інформації про резерви конкурентоспроможності підприємства, вибраних методів, способів і процедур оцінювання, термінів і умов виконання оцінювання.

Висновки. Таким чином, ми визначили, що з погляду управлінського підходу доцільно проводити кількісну оцінку якості резервів конкурентоспроможності за допомогою такого математичного інструменту, як кваліметрія. До інструментарію кваліметричної оцінки можна віднести: експертні оцінки, побудову

вимірювальних шкал, аналітичний метод, метод ранжирування (за мірою схожості) причому варіація видів інструментів залежить від вибраного об'єкту оцінки.

Як уже згадувалося, сутність кваліметричної оцінки зводиться до того, що кількісна оцінка якості здійснюється в двох напрямках: перший – на підставі порівняння оцінюваного об'єкту з аналогами, які мають якнайкращі і якнайгірші якісні показники; другий – з штучноствореним зразком, який виступає в якості еталону.

Кінцевою метою кваліметрії є розробка і вдосконалення методик і методичного супроводу, за допомогою яких якість конкретного досліджуваного об'єкта може бути представлена одним числом (коефіцієнтом якості), що характеризує ступінь задоволення цим об'єктом суспільної або особистої потреби [2].

Джерела та література:

1. Воронкова А. Э. Стратегическое управление конкурентоспособным потенциалом предприятия : динамика и организация / А. Э. Воронкова. – Луганск : Изд-во Восточноукр. нац. ун-та, 2000. – 315 с.
2. Должанський І. З. Конкурентоспроможність підприємства / І. З. Должанський, Т. О. Загорна. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – 384 с.
3. Калюжнова Н. Я. Конкурентоспособность регионов в условиях глобализации / Н. Я. Калюжнова. – М. : ТЕИС, 2003. – 312 с.
4. Шевченко Л. С. Конкурентное управление : учеб. пособие / Л. С. Шевченко. – Харьков : Эспада, 2004. – 520 с.
5. Ячменьова В. М. Стійкість діяльності промислових підприємств : оцінка та забезпечення : монографія / В. М. Ячменьова. – Сімферополь : ВД "АРИАЛ", 2010. – 472 с.
6. Коренченко Р. А. Общая теория организации: учебник для вузов / Р. А. Коренченко. – М. : Юнити-Дана, 2003. – 286 с.
7. Федоркина М. С. Особенности формирования системы резервов в Украине / М. С. Федоркина // Культура народов Причерноморья. – 2006. – № 74. – С. 112-119.
8. Ячменева В. М. Роль резервов в обеспечении экономической устойчивости предприятий : теоретический аспект / В. М. Ячменева, М. С. Федоркина // Экономика и управление. – 2005. – № 2-3. – С. 86-94.

Кальчук Т.С.

УДК 338.24

ФАКТОР ИННОВАЦИОННО-ИНВЕСТИЦИОННОГО КЛИМАТА В РАЗВИТИИ ПРОИЗВОДСТВЕННЫХ ПОДСИСТЕМ РЕГИОНА

I. Введение. Для динамичного развития любой экономической системы необходима инновационная деятельность, обеспечивающая высокий уровень ее конкурентоспособности. Степень развития инновационной сферы формирует базис для устойчивого экономического развития. Инновационная система позволяет повысить интенсивность роста экономики за счет использования в хозяйственной практике результатов научно-технической и инновационной деятельности.

II. Анализ публикаций. При написании данной статьи использованы результаты исследований следующих ученых-экономистов: Б.В.Буркинский, Е.В.Молина [1], Т.П.Галушкина [2], Е.Н. Забарная [3], В.И. Захарченко, М.М.Меркулов [4] и др.

III. Постановка проблемы. Современные условия развития нашего общества предопределяют значимость инновационной деятельности, ее активизации, что требует фундаментальных изменений в структуре общественного производства, образования и качественного уровня человеческих ресурсов. Особую значимость приобретает вектор развития, базирующийся на знаниях и информации. С учетом этого идет существенное преобразование отечественных институциональных условий ведения бизнеса, формируется соответствующий благоприятный инновационный климат, изменяется подход к использованию информационных и коммуникационных технологий как в области воспроизводства знаний, так и в отраслях, использующих нововведения. Несмотря на многочисленные исследования теоретических и практических аспектов формирования инновационной системы, отдельных ее элементов, в отечественной экономической науке не сложился целостный подход к определению структуры, целей и направленности развития инновационной системы с позиции влияния на динамику развития экономической системы, повышения ее конкурентоспособности, ни на уровне страны, ни на региональном уровне.

IV. Результаты исследований. Среди экономистов нет единого, четкого представления относительно факторов, наиболее сильно коррелирующих с темпами экономического роста. В большинстве случаев к таким факторам относят: либо капитал, труд, природные ресурсы, либо несколько увеличивают их число, добавляя к перечисленным человеческий капитал, технологию, нововведения и так далее. Понимание инновационного процесса и факторов, его определяющих, постепенно преобразуется и концентрируется в понятии инновационной системы.

Эмпирические исследования, в которых давалась сравнительная характеристика инновационной деятельности в развитых странах, показали, что появление инноваций, их развитие и рост